

+ papers · de · tradumàtica

Actes del Primer Simposi sobre l'Ensenyament a distància i semipresencial de la Tradumàtica

Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació

Bellaterra, 6 i 7 de juny de 2002

<http://www.fti.uab.es/tradumatica/papers/>

Eines electròniques per a la traducció de textos mèdics en l'educació semipresencial

Vicent Montalt i Resurrecció

Universitat Jaume I

Resum

Amb aquest article l'autor pretén relacionar dues qüestions de vital importància en el context actual de la formació de traductors professionals: 1) les eines electròniques per a la traducció; i 2) la pedagogia de l'educació presencial i a distància. Després d'emmarcar la proposta (1. Introducció) i de distingir dos grups d'eines —professionals i pedagògiques— (2. Tipus d'eines), hom planteja algunes qüestions didàctiques pertinents en l'ensenyament i aprenentatge semipresencial de les eines electròniques (3. Didàctica de les eines professionals). A continuació, l'autor proposa diverses eines tant professionals com pedagògiques, així com alguns objectius d'aprenentatge encaminats a orientar la incorporació de les esmentades eines a un context educatiu semipresencial, concretament un curs d'especialització en traducció de textos mèdics (4. Proposta d'eines). Finalment, es defensa que, en el procés educatiu, la tecnologia ha d'estar al servei de la pedagogia (5. Conclusió: pedagogia vs tecnologia).

Paraules clau

Educació semipresencial, pedagogia, eines electròniques, traducció mèdica.

1. Introducció

Es pot ensenyar i aprendre a traduir i a utilitzar les eines electròniques per a la traducció en un context educatiu no presencial? El procés d'ensenyament i aprenentatge a distància a través d'Internet és essencialment diferent al presencial? Com s'ensenyava i s'aprèn un saber procedimental com la traducció en un context no presencial? En l'era de les TIC i de l'educació a distància a través d'Internet, correm el perill de bandejar la pedagogia centrada en l'estudiant en benefici d'una pedagogia excessivament centrada en la tecnologia?

Potser trigarem anys a donar respostes satisfactòries a aquestes i altres preguntes, sobretot si tenim en compte que encara sabem poc sobre com s'aprèn a traduir en un context d'educació presencial i com és el procés cognitiu del traductor professional. Tampoc disposem de recerca psicopedagògica suficient per avaluar o refutar moltes de les afirmacions que hom fa sobre els beneficis que aporten a l'educació determinades tecnologies (Sigalés, 2001). En qualsevol cas, sembla arribat el moment de començar a donar resposta a les necessitats creixents d'educació semipresencial i a distància, i a explorar les possibilitats al nostre abast.

L'era de les noves tecnologies de la informació i la comunicació ofereix una gran diversitat d'eines electròniques que estan revolucionant tant la forma de treballar dels traductors professionals com la forma d'aprendre i ensenyar a traduir en contextos educatius presencials i a distància. Pel que fa al context universitari, els models educatius exclusivament presencials

estan donant pas de manera gradual a models que integren l'educació presencial i la no presencial, i, fins i tot, a models totalment no presencials.

Aquesta evolució dels models educatius està motivada per diversos factors. D'una banda, per la disponibilitat tecnològica de recursos educatius cada vegada més sofisticats i eficaços. D'altra banda, per les necessitats d'integrar en el procés pedagògic persones que, per diversos motius, no poden assistir regularment al campus universitari per participar en classes presencials. Ens referim concretament a la demanda creixent de formació universitària semipresencial i a distància en l'àmbit de l'educació continuada dels sectors professionals (Moore, 2001).

La proposta que presente en aquest article està concebuda en el context d'un curs d'especialització en traducció mèdica mixte en el qual la part més important del procés pedagògic es porta a terme de manera presencial i els recursos a distància s'entenen com a suport i reforç de l'educació presencial.

A més de la seua importància des d'un punt de vista laboral, la traducció de textos mèdics és un àmbit idoni per reflexionar sobre la necessitat de les eines electròniques per a la traducció, ja que es tracta d'una activitat que requereix l'ús de bases de dades; de diccionaris en línia; d'enciclopèdies, llibres i revistes electrònics; de llocs web d'associacions i de grups de recerca; de llistes de distribució, etc.

2. Tipus d'eines

Des de la perspectiva del docent de traducció, podem fer una distinció de caràcter funcional entre dos grans grups d'eines:

1. Les eines professionals, és a dir, les que fem servir en la pràctica professional de la traducció.
2. Les eines pedagògiques, és a dir, les que fem servir per ensenyar i aprendre.

Dins del primer grup, podem parlar de quatre tipus d'eines segons la seua utilitat: a) les eines de cerca i de consulta; b) les eines especialment concebudes per a traduir, com ara les memòries; c) les eines d'escriptura i edició; i d) les eines de comunicació i de treball en equip a distància.

El segon grup d'eines, les eines pedagògiques, comprén, entre altres, a) els espais virtuals concebuts per a l'educació a distància, com ara les plataformes Blackboard o WebCT; i b) les eines que serveixen per elaborar materials didàctics, com ara els programes per confeccionar arxius de video mitjançant els quals podem ensenyar a distància com s'utilitza una eina professional determinada.

Nogensmenys, aquesta distinció entre eines professionals i eines pedagògiques sols té un valor orientatiu, ja que els límits entre ambdues no sempre són clars. Per exemple, un entorn virtual com el BSCW pot considerar-se com a eina professional i com a eina pedagògica, ja que el treball cooperatiu per ordinador —computer-supported cooperative work, CSCW— i l'aprenentatge cooperatiu per ordinador —computer-supported cooperative learning, CSCW— tenen molts punts en comú (Schmidt, 2001).

Igualment, el correu electrònic és una eina professional al temps que un recurs pedagògic amb moltes possibilitats en l'educació semipresencial, des dels fòrums de discussió fins a la tutorització a distància.

A tall d'exemple, en aquest article exposaré algunes propostes d'eines professionals i d'eines pedagògiques útils en l'àmbit de la traducció de textos mèdics. Abans, però, dedicaré uns paràgrafs a aspectes didàctics que no s'haurien d'obviar en l'ensenyament i aprenentatge d'eines electròniques per a la traducció, tant en contextos presencials com a distància.

3. Didàctica de les eines professionals

Hi ha dos factors que poden contribuir a millorar l'ensenyament i l'aprenentatge d'eines electròniques per a la traducció. En primer lloc, cal assegurar que els estudiants entenguin la necessitat, utilitat i funcionament de l'eina, ja que necessiten captar la pertinència de l'eina des de la perspectiva del procés de traducció. En segon lloc, els estudiants necessiten descobrir per ells mateixos que, mitjançant l'eina en qüestió, poden satisfer les necessitats sorgides en el procés de traducció. Tant en el primer cas com en el segon, la funció del docent és de vital importància.

3.1. Comprensió de l'eina: saber

Tot i que la millor manera d'aprendre a utilitzar una eina electrònica és fent-la servir, considerem que comprendre és una capacitat per actuar (Stone, 2001) i que els estudiants han de captar els següents aspectes per tal d'integrar adequadament els coneixements tecnològics en el procés de traducció:

- Definir la necessitat: Quin problema o dificultat de traducció tenim? Alguns dels problemes més freqüents en la traducció dels textos mèdics són el desconeixement del tema del text, la incomprensió de conceptes, el desconeixement de termes, la manca de familiaritat amb les convencions del gènere al qual pertany el text de treball, entre d'altres. Cada problema requerirà una eina determinada.
- Definir la utilitat: Per a què serveix una eina determinada? Algunes de les utilitats més freqüents són trobar definicions i contextos d'ús dels conceptes, introduccions temàtiques, equivalents dels termes en la llengua d'arribada, documents paral·lels del gènere textual en la llengua d'arribada, seqüències equivalents en una base de dades, entre d'altres.
- Ubicar l'ús de l'eina en el procés de traducció: En quina fase del procés farem servir l'eina? Segons la necessitat i la utilitat de l'eina en qüestió, la farem servir en una fase determinada del procés: en la fase de lectura i comprensió, en la de documentació i consulta, en la de redacció, en la de revisió i correcció, etc.
- Descriure l'eina amb detall: En què consisteix l'eina? Quins components o funcions ens interessin per al nostre treball? Quines són les seues característiques tècniques? De quines maneres podem utilitzar-la?
- Exposar els passos a seguir: Com funciona l'eina? Com la fem servir en un cas concret? Possiblement, aquesta és la part que més esforços discursius requereix ja que li ha de permetre a l'estudiant passar dels conceptes a les accions i els resultats.

Els cinc aspectes que acabem d'esmentar poden definir-se com estratègies discursives d'explicació, argumentació i instrucció al servei de l'aprenentatge. Aquestes estratègies discursives tenen com a objectiu fer entendre als estudiants un saber que després hauran d'aplicar. És de vital importància, doncs, adequar el llenguatge que fem servir com a docents als propòsits pedagògics.

El mode oral combinat amb les demostracions visuals sobre la pantalla que fem servir a l'aula en el context presencial és substituït, en un context d'educació a distància, pel mode escrit. Aquest canvi de mode oral a mode escrit implica un seguit de modificacions discursives i retòriques encaminades a assegurar l'eficàcia de la comunicació a distància.

Una de les principals modificacions és passar de la comunicació sincrònica pròpia del mode oral a la comunicació asincrònica pròpia del mode escrit en un context d'educació a distància. És per això que la interacció i la retroalimentació a distància són factors fonamentals, ja que serveixen per compensar l'absència de comunicació directa i permeten que l'estudiant aprengui no sols del professor sinó també d'altres estudiants.

3.2. Aplicació de l'eina: fer

Comprendre és l'aplicació pràctica d'allò que s'ha comprés (Stone, 2001). En aquest sentit, l'aplicació pràctica és un factor pedagògic imprescindible en l'adquisició de coneixements procedimentals, ja que permet que l'estudiant descobreixca i comprovi la utilitat i pertinència de l'eina, la qual cosa augmenta la motivació. Ara bé, l'aplicació pràctica s'ha de portar a terme mitjançant una metodologia adequada.

El disseny d'objectius d'aprenentatge i l'enfocament per tasques (Hurtado Albir, 1999) és una metodologia que ens permet vincular la tecnologia i la pedagogia i, per tant, optimitzar l'aprenentatge de les eines electròniques. És per això que el disseny tant d'objectius d'aprenentatge com de tasques pràctiques serà una prioritat una vegada el docent haja decidit quines eines cal incorporar al procés pedagògic. Aquesta metodologia basada en els objectius i en les tasques no sols és adequada per a l'educació presencial, sinó també per a l'educació a distància.

Un tret comú a totes les eines de què parlem en aquest article és que s'utilitzen en l'entorn virtual d'Internet. De fet, en l'actualitat el treball professional del traductor depèn completament dels recursos que ofereix la xarxa. El fet que Internet siga el context natural de les eines electròniques per a la traducció de textos mèdics té conseqüències per a l'ensenyament i l'aprenentatge d'aquestes.

La primera és que l'usuari d'aquestes eines ha d'ésser, en primer lloc, usuari d'Internet; és a dir, ha de conèixer les nocions, estratègies i tècniques bàsiques de comunicació per Internet —particularitats del llenguatge hipertextual, navegació, etc.—. La segona conseqüència és que el caràcter de funcionament a distància o telemàtic de les eines és en si mateix objecte d'ensenyament i aprenentatge. En altres paraules, hi ha aspectes d'algunes de les eines que comentarem a continuació —com ara les llistes de distribució— que possiblement s'aprenen millor a distància.

4. Proposta d'eines

En aquest apartat proposaré algunes eines professionals —de cerca i consulta documental, i de comunicació entre professionals— i d'eines pedagògiques —d'aprenentatge a distància i d'elaboració de materials— que resulten útils en el context d'educació semipresencial esmentat al principi, és a dir, un curs d'especialització en traducció de textos mèdics. Al final de cada eina, proposaré alguns objectius d'aprenentatge que podrien desenvolupar-se tant presencialment com a distància. No cal insistir que es tracta d'una proposta oberta sense cap ànim d'ésser exhaustiva.

4.1. Eines professionals de cerca i consulta documental

A més dels diccionaris i glossaris en línia, hi ha altres eines de cerca i consulta en Internet que poden ésser de gran utilitat per al traductor de textos mèdics, sobretot si tenim en compte que qualsevol obra terminològica sobre medicina necessàriament té un caràcter incomplet.

- Motors de cerca especialitzats: Scirus <<http://www.scirus.com>>
A diferència d'altres motors de cerca, com ara Google, Scirus sols cerca en llocs web de contingut científic. Scirus és un motor fiable no sols pel seu abast —cerca en més de noranta milions de pàgines web— sinó també per la qualitat de la informació que recupera. L'opció de cerca avançada de Scirus permet afinar la consulta en un grau molt elevat.

imatge 1: pantalla SCIRUS

+ papers · de · tradumàtica

Eines electròniques per a la traducció de textos mèdics en l'educació semipresencial
- Vicent Montalt i Resurrecció

Objectius d'aprenentatge sobre Scirus:

- Aprenere a utilitzar les opcions de cerca avançada.
- Aprenere a recuperar informació per resoldre problemes i dificultats puntuals d'un encàrrec de treball concret.

- Bases de dades: Medline < <http://www.ncbi.nih.gov/entrez> > Medline, la base de dades de la biblioteca de medicina dels Estats Units, és possiblement la base de dades mèdiques més actualitzada i completa del món. El motor de cerca, Entrez, ofereix la possibilitat de realitzar cerques molt afinades. A l'igual que ocorre amb Scirus, l'accés als textos complets resultat de la cerca no sempre és gratuït.

Imatge 2: pantalla MEDLINE

Objectius d'aprenentatge sobre Medline:

- Aprenere a utilitzar el motor de cerca Entrez.
- Aprenere a recuperar informació per resoldre problemes i dificultats puntuals d'un encàrrec de treball concret.

- Llibres electrònics: FreeBooks4Doctors! < <http://freebooks4doctors.com> >

FreeBooks4Doctors! constitueix un recurs fonamental per als traductors mèdics, ja que proporciona accés totalment gratuït a una gran varietat de llibres sobre diversos aspectes de la medicina en distints idiomes. A més a més, aquests llibres electrònics en línia proporcionen una valuosa font d'informació visual — dibuixos, fotografies, il·lustracions, gràfics, animacions, etc.—.

Imatge 3: pantalla FREEBOOKS4DOCTORS

Objectius d'aprenentatge sobre FreeBooks4Doctors!:

- Aprenere a cercar llibres per especialitats mèdiques.
- Adquirir coneixements introductoris sobre el tema del text de treball.
- Cercar texts paral·lels en la llengua de partida i en la d'arribada.

- Revistes electròniques: FreeMedicalJournals.com < <http://freemedicaljournals.com> >. FreeMedicalJournals.com s'emmarca en la mateixa iniciativa d'accés gratuït a la informació mèdica que FreeBooks4Doctors!. Els enllaços a gran varietat de revistes especialitzades en

diversos idiomes fan de FreeMedicalJournals.com una eina de gran utilitat al temps que molt fàcil d'usar.

Imatge 4: pantalla FREEMEDICALJOURNALS

Objectius d'aprenentatge sobre FreeMedicalJournals:

- Aprendre a cercar revistes i articles per especialitats mèdiques.
- Cercar texts paral·lels en la llengua de partida i en la d'arribada.

- Creació de corpora a la carta: InfoRapid < <http://www.inforapid.de/html/english.htm> >

La creació de corpora que responguen a unes necessitats determinades és una pràctica molt útil, sobretot quan hi ha una manca d'obres terminològiques sobre el tema en qüestió. Aquest programa pot servir per treure partit a les eines que acabem d'exposar i resoldre problemes terminològics.

Imatge 5: pantalla INFORAPID

Objectius d'aprenentatge sobre InfoRapid:

- Aprendre a elaborar un minicorpus 'a la carta' per resoldre necessitats terminològiques i fraseològiques.
- Aprendre a cercar i recuperar informació del minicorpus mitjançant InfoRapid.

- Enciclopèdia electrònica de gèneres textuais Gantt

L'enciclopèdia electrònica de gèneres textuais per a la traducció, Gantt, és una eina electrònica concebuda per resoldre problemes relacionats amb el gènere i desenvolupada al Departament de Traducció i Comunicació de la Universitat Jaume I. Aquesta enciclopèdia és especialment útil per generar textos paral·lels a partir d'un text de treball determinat. Bàsicament, l'enciclopèdia Gantt consta de dos components: 1) un corpus multilingüe de textos especialitzats; i 2) un motor de cerca que combina 13 camps —gènere textual, tema, autor, etc.—. El corpus de textos està estructurat en tres àmbits: jurídic, mèdic i tècnic.

Objectius d'aprenentatge sobre Gantt:

- Adquirir informació sobre els gèneres de partida i d'arribada.
- Aprendre a combinar els 13 camps del motor de cerca.
- Cercar texts paral·lels en la llengua de partida i en la d'arribada.

4.2. Eines professionals de comunicació

Donada la seua naturalesa telemàtica, les eines professionals de comunicació per Internet tenen un interès especial en el context d'educació semipresencial que ens ocupa. La socialització professional dels traductors es produeix en gran part mitjançant Internet, ja que la major part d'intercavis d'informació de tot tipus entre els traductors es realitza a través d'aquest mitjà.

- Les llistes de distribució:

MedTrad

< <http://www.medtrad.org> >

Medtrad és una comunitat virtual que ajunta traductors de textos mèdics d'arreu del món. La principal activitat de MedTrad és una llista de distribució de gran utilitat. MedTrad també compta amb una revista electrònica, Panace@, i amb els Medtradiarios, uns resums dels missatges que s'intercaven diàriament. A l'hora d'aprendre a fer servir aquestes llistes de distribució, hi ha alguns aspectes pedagògics que van més enllà de les qüestions purament tècniques, com ara el grau de formalitat del tracte o les estratègies de cortesia.

Imatge 6: pantalla MEDTRAD

Objectius d'aprenentatge sobre la llista de distribució Medtrad:

- a) Formar part d'una comunitat virtual com ara MedTrad i reforçar la socialització professional del traductor.
- b) Classificar les consultes realitzades en un dia i descriure el tenor dels missatges.
- c) Formular una consulta real i enviar-la a la resta de membres.
- d) Contestar a una consulta formulada per un altre membre de la llista.

4.3. Eines pedagògiques

- Les plataformes virtuals: WebCT (Web Course Tutor) < <http://www.webct.com> >

Les plataformes virtuals, com ara WebCT, són eines concebudes per ensenyar i aprendre a distància a través d'Internet (WebCT, 2000). L'arquitectura de WebCT possibilita organitzar la docència segons les necessitats tant dels estudiants com dels docents. En el context d'educació semipresencial que ens ocupa, els recursos bàsics d'aquesta plataforma —com ara l'espai dedicat al programa i als materials de les assignatures, el calendari d'activitats o el forum de discussió— ens permeten dissenyar un curs mixte en què la

Imatge 7: pantalla HYPERCAM

plataforma virtual serveix com a suport i reforç de les activitats presencials.

- Els programes per elaborar materials didàctics: Hypercam < <http://www.tucows.com> >
Hypercam pertany a una família de programes que serveixen per capturar en arxius de vídeo tots els moviments que hom realitza sobre la pantalla. A més a més, Hypercam dona la possibilitat d'editar notes de text dins de l'arxiu de vídeo per tal de proporcionar als estudiant instruccions, aclariments, suggeriments, etc. sobre la utilitat i funcionament de qualsevulla de les eines professionals de què hem parlat en aquesta secció.

5. Conclusió: pedagogia vs tecnologia

Al llarg de la història, els traductors i la traducció han evolucionat en paral·lel a les successives tecnologies de la informació i la comunicació, des de les primitives formes d'escriptura a l'antiga Mesopotàmia i Egipte fins a la impremta i, uns segles més tard, la informàtica i Internet. Cadascuna d'aquestes tecnologies ha suposat un avanç qualitatiu i quantitatiu en la forma de treballar dels traductors. La relació entre la traducció i les tecnologies de la paraula sempre ha estat molt estreta i productiva.

En aquesta llarga història, les diverses tecnologies han servit per facilitar la tasca dels traductors. En l'actualitat, la formació de traductors també pot beneficiar-se de les TIC. En aquest sentit, hi alguns aspectes que hauríem de tenir en compte com a docents:

- És convenient triar les eines electròniques objecte d'ensenyament i aprenentatge segons criteris pedagògics i professionals.
- Algunes eines electròniques s'adapten millor que d'altres als contextos d'educació a distància.
- És desitjable utilitzar criteris pedagògics a l'hora d'ensenyar l'ús de les eines electròniques sense perdre de vista que es tracta d'eines al servei de la traducció. En els contextos professionals, la tecnologia està subordinada a la pràctica de la traducció. En els contextos educatius, la tecnologia ha d'estar subordinada a la pedagogia.
- En aquest moment, la postura que sembla més prudent és incorporar l'ensenyament a distància al procés educatiu de manera gradual com a reforç i suport de l'ensenyament presencial. Cal evitar, doncs, la dicotomia presencial vs a distància.
- L'ensenyament a distància es pot aprofitar sobretot per a potenciar la socialització professional del traductor mitjançant l'adhesió a comunitats virtuals i el treball cooperatiu a distància.

La relació entre les eines electròniques per a la traducció i la pedagogia de l'educació presencial i a distància és un tema que requerirà atenció i recerca en el futur immediat si volem beneficiar-nos de les noves TIC.

Referències bibliogràfiques

Hurtado Albir, A. (1999). *Enseñar a traducir. Metodología en la formación de traductores e intérpretes*. Madrid, Edelsa.

Moore, M. G. (2001). La educación a distancia en los Estados Unidos: estado de la cuestión. <http://www.uoc.edu/web/esp/art/uoc/moore/moore_imp.html>. Data de la darrera actualització: febrer 2002. Data de consulta de la pàgina: 15.05.02.

Schmidt, K. (2001). Computer-supported cooperative work and learning. <http://www.uoc.edu/web/esp/art/uoc/schmidt0202/schmidt0202_imp.html>. Data de la darrera actualització: febrer 2002. Data de consulta de la pàgina: 15.05.02.

Sigalés, C. (2001). El potencial interactivo de los entornos virtuales de enseñanza y aprendizaje en la educación a distancia. <http://www.uoc.edu/web/esp/art/uoc/sigales0102/sigales0102_imp.htm>. Data de la darrera actualització: febrer 2002. Data de consulta de la pàgina: 15.05.02

+ papers · de · tradumàtica

Eines electròniques per a la traducció de textos mèdics en l'educació semipresencial
- Vicent Montalt i Resurrecció

Stone, M. (2001). Llegar a la comprensió mediante el uso de las TIC. <http://www.uoc.es/web/esp/art/uoc/0107031/stone_imp.html> Data de la darrera actualització: febrer 2002. Data de consulta de la pàgina: 15.05.02.

WebCT (2000). *WebCT 3.1: Getting Started Tutorial*. <<http://www.webct.com>> Data de la darrera actualització: març 2002. Data de consulta de la pàgina: 15.05.02.